

PAMÁTKOVÉ AKTUALITY

Operativní průzkumy a dokumentace provedené Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v hlavním městě Praze v letech 2010–2012

Operativní průzkum a dokumentace (OPD) probíhal v rámci institucionálního úkolu vědy a výzkumu NPÚ č. 21301, Vědecký výzkum a aplikace metod operativního zpracovávání stavebně historických a umělecko-historických průzkumů prováděných při obnově kulturních památek a nemovitostí v památkově chráněných územích.

Na provádění OPD se v uvedeném období podíleli odborní pracovníci Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hlavním městě Praze z odboru archeologie (Miroslav Kovář, Matouš Semerád), z odboru evidence, dokumentace a informačních systémů (Jan Baláček, Hana Černá) a z odboru památkové péče (Ladislav Bartoš). Nálezové zprávy ze všech níže uvedených akcí OPD jsou uloženy v archivu NPÚ ÚOP v hl. m. Praze.

Ke dni 1. 1. 2013 byl v NPÚ ÚOP v hl. m. Praze zřízen samostatný referát výzkumů, průzkumů a dokumentace.

Praha 1-Nové Město, čp. 1091, Soukenická 16

Zpracovatel: Mgr. Hana Černá

Prostor sklepa na nepravidelném obdélném půdoryse převážně z lomového opukového zdiva, místy se zdívkou cihlovým, vykázal několik nálezů. Dochovala se původní mírně stlačená valebná klenba s otisky bednění, bylo identifikováno dodatečné dohloubení celého prostoru s úsekem předstupujícího zdiva.

V dohloubeném úseku byl nalezen druhotně užitý kamenický článek, který byl detailně zdokumentován.

V současné úrovni podlahy byly identifikovány relikt valounkové dlažby a cenný nález původní jímky na odvod nežádoucí vody ze sklepa. Vznik sklepa lze dle pramenů datovat do období před rokem 1378 (v tomto roce je dům prvně zmíněn).

V širším kontextu se jedná o ojediněle dochovaný prostor

gotického sklepa v rámci tzv. Petrské čtvrti Nového Města. V srpnu 2011 byl proto v souvislosti s průzkumem vypracován pracovníky NPÚ ÚOP v hl. m. Praze návrh prohlášení domu se sklepem za kulturní památku (obr. 1).

Obr. 1. Praha 1-Nové Město, čp. 1091, sklep. Pohled na severní stěnu (foto H. Černá, 2011).

Praha 1-Staré Město, kostel svatého Ducha

Zpracovatel: Ing. arch. Ladislav Bartoš

V roce 2012 byla oprava severní fasády dokončena poslední etapou renovace celého vnějšího pláště kostela, v jejímž rámci byly postupně obnoveny omítky věže, presbytáře, jižní fasády a západního průčelí. V roce 2011 byl proveden záchranný archeologický průzkum v pásu podél presbytáře a jižní fasády, kde byl realizován vysoušecí kanál. V průběhu jednotlivých etap (východní závěr 2007, jižní fasáda 2010, západní fasáda 2011, severní fasáda 2012) probíhal OPD.

Na jižní fasádě byl dokumentován pás odhaleného zdiva do výšky cca 3,5 m nad terénem. Na jednotlivých plochách opěrných pilířů a úseků zdi mezi nimi byly sledovány např. zbytky historických omítek, původních kvádrů armatury, cihelný pas pod oknem v presbytáři a rozměrná zazdívká

Obr. 2. Praha 1-Staré Město, kostel svatého Ducha, severní fasáda. Pohled na zazděné okno v prvním poli fasády lodí od západu (foto L. Bartoš, 2012).

s pískovcovým ostěním v druhém poli lodí (od západu).

V šikmé části západní fasády byl objeven vodorovný dřevěný trám a několik kapes po trámech, kolmých na fasádu.

Při obnově severní fasády došlo k lokálnímu odstranění omítek a odhalení zdiva. Plošně tak mohlo být dokumentováno odhalené zdivo ve spodní části krytého výklenku. Bylo zde rozpoznáno požárem poškozené středověké zdivo, odsekaný původní sokl a mladší zásahy, včetně přezděných částí zdiva opěrných pilířů. V horní části prvního západního pole nad točitým schodištěm bylo objeveno zazděné okno (obr. 2).

Praha 1-Staré Město, kostel svatého Jakuba

Zpracovatel: Ing. arch. Ladislav Bartoš

Na podzim roku 2011 proběhla oprava spodní soklové části jižní fasády presbytáře kostela svatého Jakuba v Jakubské ulici. Pod odstraňovanou cementovou omítkou bylo odhaleno částečně zachované kamenné zdivo z velkých opukových kvádrů, místy již ve velmi pokročilém stupni rozpadu opuky. Další úseky zdiva kostela a jeho opěrných pilířů jsou v nejnižší úrovni vyzděné z cihel, v soklové části byly rozpadající se opukové kvádry evidentně postupně nahrazovány cihelnými vysprávkami.

Odhalené partie ukazují, že původně byla stěna i opěrné pilíře vyzděny z různě vysokých řádků opukových kvádrů. Sokl byl od vlastní plochy zdiva nad ním oddělen profilovanou římsou o výšce 25 cm, pozorovatelnou ve zbytcích na východním pilíři (pilíř v napojení polygonálního závěru na obdélnou část – jižní stěnu presbytáře). Na tomto pilíři byl před opravou zachován nejvyšší podíl opukového

kvádrového zdiva, bohužel však z velké části v naprosto destruovaném stavu. V průběhu opravy, při odstraňování zbytků tvrdé cementové omítky došlo k vyvalení značné kubatury tohoto opukového materiálu, ve spodních partiích již úplně rozpadlého. Vzniklé kaverny byly zazděny novými cihlami.

Soklová římsa byla v minulosti z čelní strany odsekána do roviny, pravděpodobně stejný osud potkal čelní části kvádrů celého soklu, protože sokl byl oproti tělu pilíře evi-

dentně rozšířen nejen do stran, ale i směrem jižním, k chodníku. Původní profilace silně zvětralé římsy byla v náznaku patrná na východním i západním boku východního pilíře. S největší pravděpodobností šlo o tutéž profilaci, která je velmi dobře dochovaná na zdivu a opěrných pilířích severní strany presbytáře, protože jsou tyto části soklu chráněny v interiéru prostor kláštera (obr. 3).

Obr. 3. Praha 1-Staré Město, kostel svatého Jakuba, sokl jižní strany presbytáře. Zdivo čela východního opěrného pilíře před částečnou destrukcí a náhradou nejpoškozenějších opukových kvádrů (foto L. Bartoš, 2011).

Praha 1-Staré Město, čp. 212, Stříbrná 2

Zpracovatel: Ing. arch. Matouš Semerád

V polovině března 2012 byla v rámci stavebních úprav garáže, umístěné v přední části domu čp. 212 na Starém Městě, proveden OPD.

Provedený průzkum potvrdil v minulosti rozpoznané středověké stáří domu, které doložil nálezem gotických omítek zabíhajících za dodatečně vloženou klenbu a zejména pak objevem cihelné výlevky vyzděné z gotických cihel vysokých 8 cm.

Zároveň dokumentoval mladší vývojové fáze, proměnu prostoru v barokní stáj, z níž se zachovalo torzo žlabu ze sliveneckého mramoru a pozdější klasicistní stání se zbytky výklenků v dodatečně vložené zdi, která původní stáj zkrátila.

K vůbec nejmladší vývojové fázi stáje náležela cihelná podlaha rozdělená podélným trámem na dvě kóje opatřené odtokovými kanálky (obr. 4).

Obr. 4. Praha 1-Staré Město, čp. 212, prostor bývalé stáje. Pohled k severu po začištění cihelné podlahy (foto M. Semerád, 2012).

Praha 15-Hostivař, kostel Stětí svatého Jana Křtitele

Zpracovatel: Ing. arch. Ladislav Bartoš

Ve druhé polovině roku 2010 byl postupně proveden OPD nově objevených oken apsidy kostela v Hostivaři.

Podnětem k provedení OPD byl objev malířské výzdoby v apsidě a navazující restaurátorská obnova v roce 2007, spojená s dalšími úpravami kostela. V souvislosti s odhalováním maleb byla rovněž objevena zazděná okna v severní a jižní části apsidy. Dokumentace proběhla ve dvou fázích v létě a na podzim roku 2010. V první fázi bylo z interiéru odkryto románské okno na severní straně, sousední kazulové severní okno bylo ponecháno zazděné. V jižní stěně, kde bylo původní románské okno porušeno pozdějším středověkým oknem a následně bylo v baroku v této pozici proraženo kazulové okno, byla složité nálezkové situace prozatímne upravena naznačením románského tvaru okna při vnitřním líci. V exteriéru apsidy byly provedeny sondy

Obr. 5. Praha 15-Hostivař, kostel Stětí svatého Jana Křtitele, plášť apsidy. Nálezová situace jižního okna apsidy před opětovným zazděním (foto L. Bartoš, 2010).

pro zjištění případných pozůstatků vnějších ostění obou románských oken. Severní sonda potvrdila existenci poměrně dobře zachovaného ostění, zatímco sonda jižní, nejprve v nevelkém rozsahu, neumožnila jasnou interpretaci.

Ve druhé fázi došlo k odskrytí vnější poloviny severního špaletového okna. Postupné rozšiřování sondy na jižní straně pláště apsidy ukázalo, že je zde dochováno z obou středověkých fází více, než se očekávalo. OPD byl prováděn nejprve při hrozícím brzkém zničení či poškození náleзовé situace, následně pod časovým tlakem předpokládaného opětovného zazdění, ke kterému nakonec došlo až v roce 2011.

Z románského okna v jižní části se zachoval zlomek záklenku při vnitřním líci vlevo, včetně omítky se zlomkem figurální malby. Odpovídající část záklenku se zachovala i ze strany exteriéru. Zdivo torza záklenku je lomové opukové, stejně jako okolní zdivo apsidy. Ostatní části románského okna byly zničeny vložím většího okna gotického. Velké gotické okno má při vnějším líci zdiva profilované pískovcové ostění, dochované přibližně z poloviny. Jak ukázala rozsáhlá sonda, dochoval se parapet, spodní část západní stojky ostění a celá stojka východní, včetně náběhu lomeného oblouku.

Na pravé stojce jsou zachovány pozůstatky polychromního nátěru. Na prvky ostění navazují fragmenty středověkých omítek. Severní šterbinové okno je umístěno blíže střednímu oknu apsidy než okno jižní. Zřejmě díky tomu severní okno nebylo zasaženo probouráním barokní kazule a zůstalo pod zazdívkou intaktně dochováno. Na vnějších špaletách severního okna se nachází polychromovaná geometrická výzdoba, tvořená červenými pruhy, naznačujícími určitý ideální spárořez. Vnitřní špalety jsou zahrnuty do mimořádně dobře dochovaného celku maleb v apsidě.

Kazulová okna apsidy jsou barokní, pocházejí přibližně z poloviny 18. století. K jejich zazdění došlo v roce 1893, kdy bylo proraženo osově šterbinové okno (obr. 5).

Seznam všech akcí OPD v letech 2010–2012 (nálezové zprávy jsou uloženy v dokumentačních fondech Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hlavním městě Praze)

2010

- Praha 1-Malá Strana, čp. 337, Vlašská 38, Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze pod Petřínem, sokl (Ladislav Bartoš)
- Praha 1-Staré Město, kostel sv. Haštala, severozápadní kout sakristie kostela (Miroslav Kovář)
- Praha 1-Staré Město, čp. 269, Betlémská 13, jihovýchodní nároží objektu (Miroslav Kovář)
- Praha 1-Staré Město, čp. 573, Ovocný trh 12, přízemí (Miroslav Kovář)
- Praha 1-Staré Město, čp. 611, Týnská ulička 10, sklep při ulici (Miroslav Kovář)
- Praha 3-Žižkov, Olšanské hřbitovy, kaplová hrobka Eissnera z Eissensteinu (Ladislav Bartoš)
- Praha 15-Hostivař, kostel Stětí sv. Jana Křtitele, okna apsidy (Ladislav Bartoš)

2011

- Praha 1-Malá Strana, kostel Panny Marie pod řetězem, koruna zdiva severní boční kaple (Miroslav Kovář)
- Praha 1-Malá Strana, čp. 192, Thunovská 27, spojovací chodba ke kostelu (Ladislav Bartoš)
- Praha 1-Malá Strana, čp. 192, Thunovská 27, okno (Hana Černá)
- Praha 1-Nové Město, čp. 1110, Truhlářská 4, sklep, část přízemí (Ladislav Bartoš)
- Praha 1-Nové Město, čp. 1091, Soukenická 16, sklep (Hana Černá)
- Praha 1-Staré Město, kostel sv. Ducha, západní průčelí (Ladislav Bartoš)
- Praha 1-Staré Město, kostel sv. Jakuba, sokl jižní strany presbytáře (Ladislav Bartoš)
- Praha 1-Staré Město, čp. 611, Týnská ulička 10, sklep, schodiště, nástupní šíje (Miroslav Kovář)
- Praha 1-Staré Město, čp. 1040, Klementinum, základy severního křídla prvního nádvoří (Miroslav Kovář)
- Praha 22-Královice, hřbitov při kostele sv. Markéty, trojice kaplových hrobek (Ladislav Bartoš)

2012

- Praha 1-Staré Město, kostel sv. Ducha, severní fasáda (Ladislav Bartoš)
- Praha 1-Staré Město, čp. 212, Stříbrná 2, přízemí, přední nárožní místnost – garáž (Matouš Semerád)

Ladislav Bartoš, Hana Černá, Matouš Semerád